

»Sjajno...originalno...Grisham još uvijek pogađa pravu stvar!« *The Washington Post*

»Sebastian Rudd je Philip Marlowe 21.stoljeća – iskren, otvoren, pjesnik hrapavog glasa s ogromnim iskustvom.«

The New York Times Book Review

»Nevjerojatno zanimljiv i zabavan roman! Grisham pronalazi intenzivnu dramu u malim sukobima koji se svaki dan odigravaju u našem pravnom sustavu.« *USA Today*

»Ovim romanom, Grisham je napravio odličan korak u intrigantnom novom smjeru.« *The New York Times*

JOHN GRISHAM

PRAVEDNIK

Preveo s engleskoga
Damir Biličić

Zagreb, 2017.

Naslov izvornika
John Grisham
Rogue Lawyer

Copyright © 2015 by Belfry Holdings, Inc.

Copyright © za hrvatski prijevod Damir Biličić i Znanje d.o.o. 2017.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se koristiti bez dopuštenja
vlasnika autorskih prava, osim u slučaju kritičkih osvrta i rasprava.

PRVI DIO

NEPOŠTIVANJE SUDA

1.

Zovem se Sebastian Rudd i premda sam poznati *ulični odvjetnik*, moje ime nećete vidjeti na velikim plakatima, na autobusnim postajama, niti u velikome okviru na stranicama poslovnih imenika. Ne plaćam da bih nastupio na televiziji, iako često gostujem u raznim emisijama. Mojeg imena nema niti u jednom telefonskom imeniku. Nemam pravi ured. Kod sebe uvijek imam pištolj, s dozvolom, jer moje ime i lice vrlo često privlače pozornost ljudi koji također kod sebe imaju pištolj i ne sustežu se kad ga treba upotrijebiti. Živim sam, obično i spavam sam i nemam dovoljno ni strpljenja ni razumijevanja potrebnih za održavanje prijateljstava. Pravo mi je život, uvijek me cijelog troši i povremeno mi pruža zadovoljstvo. Ne bih ga nazvao »ljubomornom ljubavnicom«, kako je to netko zaboravljen primijetio jednom davno. Više je poput naporne supruge koja nadzire stanje na tekućem računu. Nema izlaza.

U posljednje vrijeme spavam u jeftinim motelima koje mijenjam svaki tjedan. Tako ne pokušavam uštedjeti, nego pokušavam ostati živ. Mnogo je ljudi koji bi me u ovome trenutku željeli ubiti, a neki od njih već su neko vrijeme vrlo glasni. Na studiju prava ne

kažu vam da ćete se jednoga dana možda naći u situaciji da branite osobu optuženu za zločin toliko stravičan i užasan da ostali miroljubivi građani osjećaju potrebu da uzmu oružje u ruke i prijetu da će ubiti optuženika, njegova odvjetnika, pa čak i suca.

No i ranije su mi prijetili. To vam je tako kad ste odmetnuti odvjetnik, kad pripadate toj podvrsti struke u koju sam manje-više upao prije deset godina. Nakon što sam diplomirao pravo posla je bilo vrlo malo. Nevoljko sam prihvatio posao u gradskome Uredu pravobranitelja. Nakon toga našao sam se u malenoj, neprofitabilnoj tvrtki koja se bavila samo obranom u kaznenim slučajevima. Nakon nekoliko godina, ta je tvrtka propala, pa sam se morao početi snalaziti, našavši se na ulici s još hrpom drugih odvjetnika, očajnički pokušavajući nešto zaraditi.

Pročuo sam se zahvaljujući jednome slučaju. Ne mogu reći da sam postao slavan jer, ako ćemo ozbiljno, kako itko može reći da je odvjetnik slavan u gradu koji ima tek milijun stanovnika? Mnogi lokalni šarlatani misle da su slavni. Smiješe se s jumbo plakata i preklinju vas da im prepustite osobni bankrot, te se razmeću u televizijskim reklamama, kao da su duboko zabrinuti za vaše ozljede i pretrpljenu štetu, no zapravo su prisiljeni plaćati kako bi stekli kakav-takav publicitet. Sa mnom nije tako.

Jeftine motele mijenjam svaki tjedan. Trenutačno sam usred jednog suđenja u sumornome, zabačenome gradiću punom primitivaca koji se zove Milo, na dva sata vožnje od većega grada u kojem živim. Branim osamnaestogodišnjaka s oštećenjima mozga koji je napustio srednju školu i koji je optužen da je ubio dvije djevojčice. Riječ je o jednome od najizopačenijih zločina koje sam ikada vidio, a nagledao sam se raznoraznih stvari. Moji su klijenti gotovo bez iznimke krivi, pa previše i ne razmišljam o tome hoće li dobiti to što su i zaslužili. No u ovome slučaju stvar je takva da Gardy nije kriv, iako to i nije važno. Jer doista nije važno. U posljednje vrijeme u Milu je važno jedino da Gardyja proglase krivim i osude na smrt, pa i smaknu što prije, kako bi gradić postao zadovoljan i mogao nastaviti normalno živjeti. Kako, točno, normalno? Proklet bio ako znam i proklet bio ako me to uopće zanima. Ovaj gradić već pede-

set godina ide unatrag, a jedna ušljiva presuda neće promijeniti taj smjer. Već sam i pročitao i čuo da Milu treba »zaključivanje slučaja«, što god to značilo. Čovjek bi morao biti idiot da povjeruje da će se ovaj gradić nekako razvijati i napredovati i postati tolerantniji čim Gardyju ubrizgaju smrtonosnu injekciju.

Moj je posao višeslojan i složen, a istodobno i posve jednostavan. Plaća me Savezna država, kako bih pružio prvorazrednu obranu okrivljeniku optuženome za zločin za koji je predviđena smrtna kazna, a to iziskuje da se borim svim sredstvima i podižem veliku prašinu u sudnici u kojoj nitko ne sluša. Gardy je zapravo osuđen onoga dana kad je priveden, a suđenje je tek formalnost. Glupi i već zdvojni policajci izmislili su optužbe i fabricirali dokaze. Tužitelj to zna, ali je beskičmenjak kojeg dogodine očekuje reizbor. Sudac spava. Porotnici su dragi i jednostavni ljudi, pod silnim dojmom cijeloga procesa i u silnoj želji da povjeruju lažima koje ponosne vlasti smišljaju na mjestu za svjedoke.

Milo ima više nego dovoljno jeftinih motela, no ondje ne mogu boraviti. Objesili bi me ili bičevali ili spalili na lomači, ili bi me, ako bih imao sreće, snajper pogodio među oči, pa bi sve završilo u djeliću sekunde. Policija savezne države osigurava zaštitu tijekom suđenja, ali ja imam jasan dojam da ti dečki uopće nisu zagrijani za to što rade. Mene gledaju kao i većina ostalih. Ja sam nekakav dugokosi zagriženi odmetnik koji je dovoljno izopačen da se bori za prava djecoubojica i sličnih stvorenja.

Trenutačno sam smješten u Hampton Innu, motelu koji se nalazi na dvadeset pet minuta vožnje od Mila. Sobu plaćam 60 dolara po noći, a ta sredstva refundirat će mi savezna država. U susjednoj je sobi Partner, snažan i do zuba naoružan tip u crnome odijelu koji me vozi kamo god idem. Partner je moj vozač, tjelohranitelj, čovjek od povjerenja, pisar, nosač štapova za golf i dugogodišnji prijatelj. Njegovu odanost stekao sam kada je porota zaključila da nije kriv što je ubio jednog policajca za suzbijanje droge u civilu. Iz sudnice smo izišli vodeći se pod ruku i otada smo nerazdvojni. Najmanje dvaput su ga policajci koji u tom trenutku nisu bili u službi pokušali ubiti. Jednom prilikom htjeli su ubiti mene.

I dalje smo na nogama, živi i zdravi. Točnije, nismo baš uspravljeni, nego više sagnuti, jer se skrivamo i izmičemo.

2.

U 8 ujutro Partner mi kuca na vrata. Vrijeme je da krenemo. Pozdravljamo se i ulazimo u moj automobil, crni Fordov kombi, u velikoj mjeri prilagođen mojim potrebama. Budući da ima i ulogu ureda, stražnja sjedala postavljena su oko malenog stola koji se sklapa i u tom položaju postaje dijelom zida. U kombiju je i kauč na kojem nerijetko prenoćim. Svi su prozori zatamnjeni i blindirani. Unutra imam i televizor, glazbenu liniju, internet, hladnjak, šank, dva pištolja i rezervnu odjeću. Sjedim na prednjem sjedalu s Partnerom i dok napuštamo parkiralište odmatam peciva punjena komadićima kobasice. Neobilježeni policijski automobil kreće se ispred nas i tako nas vodi do Mila. Drugo slično vozilo ide iza nas. Posljednju prijatnju smrću primio sam prije dva dana, elektroničkom poštom.

Partner ne govori osim ako mu se ne obratim. Ja nisam smislilo to pravilo, ali sam njime oduševljen. Ni najmanje mu ne smetaju dugotrajne stanke u razgovoru, baš kao ni meni. Nakon godina i godina provedenih praktički u tišini, naučili smo komunicirati pokretima glave, namigivanjem i šutnjom. Na pola puta do Mila otvaram spis i počinjem pisati bilješke.

Dvostruko ubojstvo bilo je toliko strašno i jezovito da niti jedan odvjetnik iz grada ni u snu nije bio spreman preuzeti slučaj. Onda su priveli Gardyja, a jedan pogled na njega dovoljan vam je da zaključite da je kriv. Dugačka kosa obojena u posve crnu, nevjerovatna zbirka pirsinga iznad vrata i tetovaža ispod vrata, par čeličnih naušnica, ledene blijede oči, posprdni smiješak koji kao da govori: »OK, ja sam to učinio i što sad?« U prvome članku novine iz Mila opisale su ga kao »pripadnika sotonskog kulta koji je već i ranije zlostavljao djecu.«

Što kažete na takvo pošteno i nepristrano izvještavanje o slučaju? Nikada nije pripadao nikakvome sotonskome pokretu, a to u vezi sa zlostavljanjem djece nije bilo tako kako izgleda. No Gardy je

od tog trenutka bio kriv, a ja se i dalje ne mogu načuditi činjenici da smo uopće dogurali ovako daleko. Htjeli su ga ubiti još prije više mjeseci.

Ne treba ni naglašavati da su svi odvjetnici u Milu zaključali vrata i isključili telefon. U gradu nema javnog pravobranitelja — premalen je — a slučajeve siromašnih optuženika dodjeljuje sudac. Nepisano pravilo nalaže da mlađi odvjetnici iz grada preuzimaju te slabo plaćene slučajeve jer: 1) netko to mora odraditi i 2) stariji su odvjetnici to radili dok su bili mlađi. No nitko nije htio braniti Gardyja, a ja im to, iskreno govoreći, ne mogu zamjeriti. Riječ je o njihovu gradu i njihovom životu, a blisko druženje s izopačenim ubojicom doista može upropastiti odvjetničku karijeru.

Kao društvo, vjerujemo u pravedno suđenje osobi optuženoj za težak zločin, no neki među nama imaju problema kad je riječ o osiguravanju stručnog odvjetnika koji će jamčiti da to suđenje doista bude pravedno. Odvjetnici poput mene žive s pitanjem: »Kako zastupati takvoga gada?«

Dok se već udaljavam, ja samo kažem: »Netko mora.«

Želimo li doista pravedno suđenje? Ne. Želimo pravdu, i to brzo. A pravda je ono što mi smatramo pravdom od slučaja do slučaja.

I dobro je što ne vjerujemo u pravedno suđenje, jer tako nešto vraški sigurno i ne postoji. Pretpostavka nedužnosti sada je pretpostavka krivnje. Potreba za dokazivanjem obična je predstava, jer dokazi su vrlo često laži. Krivnja izvan svake razumne sumnje znači: ako je to vjerojatno učinio, uklonimo ga s ulice.

U svakom slučaju, odvjetnici su se razbježali na sve strane i Gardyju nije preostao nitko. O mojem ugledu dosta govori, bilo otužno ili nekako drugačije, da sam ubrzo primio telefonski poziv. U ovome dijelu savezne države sada je u pravnim krugovima dobro poznato da, ako ne možete pronaći nikoga drugoga, trebate samo nazvati Sebastiana Rudda. On će braniti baš svakoga!

Kad su uhitili Gardyja, pred zatvorom se okupila svjetina koja je zahtijevala pravdu. Kad su ga policajci vodili do kombija kako

bi ga odvezli na sud, masa ga je psovala, na njega bacajući rajčice i kamenje. O tome je opširno izvijestio gradski list, a vijest se našla i u gradskim večernjim vijestima (u Milu nema veće televizijske postaje povezane s nekom od nacionalnih mreža, nego ondje djeluje tek jedna mala kablovska postaja). Iz petnih žila zalagao sam se za promjenu mjesta suđenja, preklinjao suca da suđenje premjesti barem stotinu pedeset kilometara dalje, kako bismo eventualno došli do nekih porotnika koji na maloga nisu bacali kamenje, ili ga barem psovali uz večeru. Ali zahtjev je odbačen. Kao i svi moji zahtjevi i prijedlozi uoči suđenja.

Ponavljam, grad zahtijeva pravdu. Grad želi zaključiti slučaj.

Dolazimo na kratki prilazni put iza zgrade suda, no mene i kombi ondje ne dočekuje nikakva svjetina. Ipak, vidim nekolicinu uobičajenih likova. Okupili su se iza policijske barikade u blizini i drže te otužne natpise na kojima pišu tako domišljate stvari kao što su: »Objesite djecoubojicu« i »Sotona čeka« i »Otjerajte Rudda iz Mila!« Riječ je o desetak takvih jadnih duša koje samo čekaju da me zaspu pogrdama i, što je još važnije, da pokažu koliko mrze Gardyja, koji će na isto mjesto doći za pet minuta. Tijekom prvih dana suđenja, ta je mala skupina privlačila snimatelje i dio tih ljudi završio je u novinama, zajedno s natpisima. To ih je, dakako, samo ohrabrilo, pa su otada na ovome mjestu svako jutro. Debela Susie drži natpis na kojem je moje ime i izgleda kao da me želi upucati. Čelavi Bob tvrdi da je rođak jedne od ubijenih djevojčica, a negdje je prenijeta njegova izjava o tome da je suđenje, zapravo, čisti gubitak vremena.

U tome je, nažalost, bio u pravu.

Kombi se zaustavlja, a Partner juri do moje strane, gdje ga dočekuju trojica mladih šerifovih pomoćnika približno njegove visine i građe. Izlazim i uz takvu zaštitu brzo dolazim do stražnjeg ulaza u zgradu suda, a Čelavi Bob dovikuje mi da sam kurva. Još jednom ušao sam neokrznut. Ne znam ni za jedan slučaj u suvremeno doba u kojem su odvjetnika obrane usred suđenja ubili pri ulasku u zgradu suda. Ipak, već sam se pomirio s mogućnošću da ću u tome biti prvi.

Uspinjemo se uskim stražnjim stubištem kojem nema pristup nitko drugi, a mene vode do malene prostorije bez prozora u kojoj su nekoć čuvali zatvorenike dok su čekali susret sa sucem. Nekoliko minuta poslije Gardy onamo dolazi u jednome komadu. Partner izlazi i zatvara vrata.

»Kak' ide?« pitam nakon što smo ostali sami.

On se smiješi i trlja ručne zglobove. Nekoliko sati bit će bez lisica. »U redu, valjda. Nisam se baš naspavao.« Nije se ni otuširao, jer se boji. Povremeno i pokuša, no ne žele mu otvoriti toplu vodu. Stoga zaudara po ustajalome znoju i prljavoj posteljini, a ja sam sretan zbog činjenice da je dosta udaljen od porote. Crna boja malo-pomalo nestaje s njegove kose, koja iz dana u dan postaje sve svjetlija, baš kao što mu je i koža sve bljeđa. Mijenja boju pred porotom, a to je još jedan očit znak njegovih životinjskih sposobnosti i sotonističkih sklonosti.

»Što će se danas događati?« pita, gotovo djetinjom radoznavošću. Kvocijent inteligencije mu je oko 70, jedva malo preko granice iznad koje mu se može suditi i osuditi ga na smrt.

»Opet isto, Gardy, nažalost. Uvijek samo isto.«

»Ne možete ih nekako natjerati da prestanu lagati?«

»Ne, ne mogu.«

Država nema nikakve fizičke dokaze kojima bi Gardyja povezala s ubojstvima. Baš ništa. Pa stoga, umjesto da se osvrne na taj nedostatak dokaza i iznova razmotri cijeli slučaj, čini ono što inače čini vrlo često. Samo nastavlja dalje, s lažima i izmišljenim iskazima.

Gardy je već dva tjedna u sudnici, sluša laži, sklapa oči i polagano odmahuje glavom. U stanju je satima bez prekida odmahivati glavom, a porotnici valjda misle da je lud. Rekao sam mu da prestane, da sjedne uspravnije, da uzme olovku i počne nešto žvrljati po bloku za pisanje, kao da ima nekakav mozak i da želi uzvratiti, da želi pobijediti pred sudom. No on to jednostavno ne može, a ja se ne mogu u sudnici prepirati s klijentom. Rekao sam mu i da pokrije ruke i vrat i tako zakrije tetovaže, no on se njima ponosi. Rekao sam mu da ukloni sve te pirsinge, no on tvrdi da mora biti

to što jest. Mudri ljudi koji vode zatvor u Milu zabranjuju sve vrste pirsinga, osim ako ste, dakako, Gardy i vraćate se u sudnicu. U tom slučaju njima možete prekriti cijelo lice. Smiješ izgledati i sablasno i sotonistički koliko je god moguće, Gardy, tako da oni koji će odlučivati nemaju baš nikakvih problema s tvojom krivnjom.

Na čavlu se nalazi vješalica s istom onom bijelom košuljom i žutobijelim hlačama od kepera koje na suđenju nosi svaki put. Ja sam mu kupio taj jeftini komplet. Polagano otkopčava patentni zatvarač na narančastome zatvorskom kombinezonu i svlači ga. Nema donje rublje, što sam primijetio još prvog dana suđenja i što sve otada pokušavam zanemariti. Polagano se odijeva. »Toliko laži«, kaže.

I u pravu je. Državno tužilaštvo zasada je pozvalo devetnaestero svjedoka, a nitko od njih nije se odupro iskušenju da malo pretjera ili da izravno laže. Patolog koji je obavio obdukcije u državnome kriminalističkom laboratoriju rekao je poroti da su se dvije malene žrtve utopile, ali je dodao i da je faktor koji je pridonio smrti bio i »udarac tupim predmetom« u glavu. Za tužiteljstvo je bolje ako porota smatra da su djevojčice, prije nego što su završile u jezeru, bile silovane i pretučene i u nesvijesti. Nema fizičkih dokaza o tome da ih je počinitelj spolno zlostavljao, no tužitelje to nije spriječilo da u optužnicu ubace i taj element. Tri sata natezao sam se s patologom, no teško se prepirati sa stručnjakom, čak i očito nesposobnim stručnjakom.

Budući da nema nikakve dokaze, tužiteljstvo je prisiljeno krivotvoriti pojedine stvari. Najskandalozniji iskaz dao je jedan zatvorski cinkaroš kojeg, posve prikladno, zovu Šljam. Riječ je o vrlo iskusnome lažljivcu koji neprestano svjedoči protiv nekoga i koji će reći što god tužiteljstvo zatraži. U Gardyjevu slučaju Šljam je ponovno bio u zatvoru, zbog droge, i mogao je očekivati desetogodišnju kaznu. Murjacima je trebao nekakav iskaz, a ovaj je, nimalo neuobičajeno, odmah bio na raspolaganju. Objasnili su mu pojedinosti o zločinu, pa zatim Gardyja iz regionalnoga premjestili u okružni zatvor i ondje ga zadržali. Gardy nije imao pojma zašto ga sele i nije imao pojma da je ušetao u klopku. (To se zbilo prije

nego što sam se ja uključio u priču.) Gardyja su bacili u ćeliju sa Šljamom, koji je silno htio razgovarati i bio spreman pomoći na sve moguće načine. Tvrдио je da mrzi murjake i da zna nekolicinu dobrih odvjetnika. Osim toga, čitao je o ubojstvu dviju djevojčica i imao predosjećaj da zna tko ih je doista ubio. Budući da nije znao ništa o ubojstvima, Gardy nije imao što dodati tom razgovoru. Ipak, već nakon dvadeset četiri sata Šljam je ustvrdio da je čuo cjelovito priznanje. Murjaci su ga izvukli iz ćelije i Gardy ga više nikada nije vidio, sve do suđenja. Kao svjedok, Šljam se fino uredio, imao i košulju i kravatu i kratku kosu, te je pred porotom sakrio tetovaže. Uz nevjerovatne pojedinosti ponovio je Gardyjevu priču o tome kako je dvije djevojčice pratio u šumu, kako ih je srušio s bicikala, vezao im ruke, noge i usta, kako ih je mučio, zlostavljao i mlatio, a zatim ih bacio u jezero. U Šljamovoj verziji Gardy je bio nadrogiran i do tog trenutka slušao je heavy metal.

Bila je to prava predstava. Znao sam da je sve to laž, baš kao i Gardy i Šljam, te murjaci i tužitelji, a pretpostavljam da su se i kod suca pojavile određene sumnje. Ipak, porotnici su sve to s gađenjem progutali, te su s mržnjom gledali mojeg klijenta, koji je sve upijao zatvorenih očiju, neprestano odmahujući glavom. Šljamov iskaz bio je toliko nevjerovatno odvratan i jezovit, prepun pojedinosti, da je, u pojedinim trenucima, bilo teško povjerovati da to doista sve izmišlja. Nitko ne može tako lagati!

Ja sam punih osam sati rešetao Šljama, cijeli jedan naporni dan. Sudac je bio razdražljiv, a porotnici već gotovo napola u nesvijesti od iscrpljenosti, no ja sam tako mogao nastaviti još i cijeli tjedan. Pitao sam Šljama koliko je puta svjedočio na suđenju za kazneno djelo. Rekao je možda dvaput. Ja sam izvukao podatke, malo mu osvježio pamćenje, te naveo podatke o još devet suđenja na kojima je izveo jednako čudo za naše poštene i pravedne tužitelje. Nakon što sam mu malo pomogao da iz mutnog sjećanja izvuče te slučajeve, upitao sam ga koliko su mu puta tužitelji smanjili kaznu nakon što je za njihov račun lagao na sudu. Rekao je nikada, pa sam ja ponovio podatke o svih devet slučajeva. Pokazao sam papirologiju. Svima, a osobito porotnicima, posve sam jasno dao do

znanja da je Šljam lažljivi, cinični prokazivač koji lažna svjedočenja daje u zamjenu za blaže kazne.

Priznajem — na sudu se zapalim i ta ljutnja često je štetna. Nisam se više mogao suzdržati u vezi sa Šljamom i stao sam ga šibati toliko nemilice da su pojedini porotnici s njim već počeli suosjećati. Sudac mi je na koncu rekao da krenem dalje, no nisam ga poslušao. Mrzim lažljivce, osobito one koji se zaklinju da govore istinu, a onda izmišljaju iskaz kako bi ishodili presudu mojem klijentu. Vikao sam na Šljama, a sudac je vikao na mene i u pojedinim trenucima činilo se da se baš svi deru. To baš i nije išlo u Gardyjevu korist. Čovjek bi pomislio da bi tužitelj možda mogao prekinuti tu povorku lažljivaca i dovesti nekog vjerodostojnog svjedoka, no to bi iziskivalo i određenu inteligenciju. Njegov je sljedeći svjedok bio još jedan zatvorenik, još jedan ovisnik o drogi koji je posvjedočio da se nalazio na hodniku u blizini Gardyjeve ćelije i da je čuo kako sve priznaje Šljamu.

Laž na laži.

»Molim vas, dajte da nekako prestane«, kaže mi Gardy.

»Trudim se, Gardy. Dajem sve od sebe. Moramo ići.«

3.

Jedan šerifov pomoćnik uvodi nas u sudnicu, koja je ponovno prepuna ljudi i ispunjena onim zgusnutim slojem napetog iščekivanja. Ovo je deseti dan davanja iskaza i sada već zaključujem da se u toj zabačenoj selendri i ne događa ništa drugo. Mi smo jedina zabava! Sudnica je ispunjena do posljednjeg mjesta, a ljudi stoje i uza zidove. Hvala Bogu što je razmjerno svjež, jer bismo inače svi bili natopljeni znojem.

Svako suđenje za najteže kazneno djelo iziskuje nazočnost barem dvojice zastupnika obrane. Moj je kolega branitelj, »druga violina«, Trots, tupi mladić koji bi trebao spaliti odvjetničku licencu i proklinjati dan kad je uopće počeo sanjati o tome da proviri nosom u neku sudnicu. Potječe iz jednoga gradića udaljenoga trideset pet kilometara, dovoljno daleko, smatrao je, da ga

zaštiti od neugodnosti zbog povezivanja s tom noćnom morom zvanom slučaj Gardy. Trots se dobrovoljno ponudio da će riješiti preliminarne stvari, već kaneći skočiti preko ruba palube ako doista dođe do suđenja. Planovi se nikako nisu ostvarili u njegovu korist. Preliminarne postupke zeznuo je onako kako to može učiniti samo početnik, a onda se pokušao izvući. Ništa od toga, rekao je sudac. Trotsu se potom učinilo da bi moglo biti prihvatljivo da bude moj pomoćnik, pa da stekne malo iskustva, osjeti pritisak pravog suđenja i tako dalje, no nakon nekoliko prijetnji smrću prestao se truditi. Prijetnje smrću meni su svakodnevna pojava, nešto poput jutarnje kave i lažljivih murjaka.

Tri puta službenim sam zahtjevom tražio da mi Trots više ne pomaže. Svi su, dakako, odbijeni, pa Gardy i ja tako nemamo izbora i za stolom moramo trpjeti kretena koji je više teret nego pomoć. Trots sjedi koliko je moguće dalje, iako mu to, s obzirom na aktualno stanje Gardyjeve higijene, zapravo i ne mogu zamjeriti.

Gardy mi je još prije više mjeseci rekao da se Trots, kada je prvi put s njim razgovarao u okružnome zatvoru, šokirao kad je ovaj ustvrdio da je nedužan. Oko toga su se čak počeli prepirati. Odlučan i energičan branitelj, nema što.

I tako Trots sjedi na kraju našeg stola, pognute glave i posve zaokupljen pisanjem beskorisnih bilježaka, očiju koje ništa ne vide, ušiju koje ništa ne čuju, ali ipak osjeća poglede sviju onih koji sjede oko nas, mrze nas i žele nas objesiti zajedno s našim klijentom. Trots nekako misli da će i to prije ili kasnije proći i da će normalno nastaviti i život i karijeru nakon što suđenje završi. Vara se. Ja ću što prije podnijeti etičku pritužbu Odvjetničkoj komori savezne države i u njoj navesti da je Trots pružao »nedjelotvornu potporu branitelju« i prije i za vrijeme suđenja. Takve sam stvari već radio i znam kako ih pripremiti da izazovu željeni učinak. Vodim vlastite bitke s Komorom i dobro znam kako ide ta igra. Nakon što završim s Trotsom, najveća želja bit će mu vratiti licencu i zaposliti se u nekom salonu rabljenih automobila.

Gardy sjeda za središnji dio našega stola. Trots ne gleda svojeg klijenta, niti govori.

Tužitelj Huver prilazi i daje mi neki papir. Nema tu nikakvih pozdrava. Toliko smo već daleko i od najnedužnijih ljubaznosti da bi i nekakvo kratko uljuđeno gundanje, bilo s njegove, bilo s moje strane, bilo veliko iznenađenje. Ja tog čovjeka mrzim i prezirem jednako kao što on mrzi i prezire mene, ali ja imam prednost u toj igri mržnje. Gotovo svakog mjeseca imam posla s pravičnim tužiteljima koji lažu, varaju, zavlače, prikrivaju, onemogućuju, zanemaruju etičnost i čine sve što je potrebno da ishode željenu presudu, iako znaju istinu, a istina im govori da su u krivu. Stoga dobro znam taj soj, tu vrstu ljudi, tu podklasu odvjetnika koji je iznad zakona jer je on sam zakon. Huver, s druge strane, rijetko ima posla s odvjetničkim odmetnicima poput mene jer, na njegovu žalost, ne nailazi na mnogo senzacionalnih slučajeva, a gotovo uopće ne dolazi do slučajeva u kojima optuženika brani pravi pit-bull. Da češće ima posla s neobuzdanim braniteljima, možda bi bio vještiji i u mržnji prema nama. Meni je sve to jednostavno način života.

Uzimam taj papir i pitam: »Onda, tko ti je danas glavna zvijezda u laganju?«

On ne odgovara, pa se u nekoliko koraka vraća do svojeg stola, gdje se njegova mala skupina pomoćnika sada važno konzultira, zbijenih glava, u tim tamnim odijelima, glumeći za potrebe domaće publike. Sada su u prvome planu, ovo je najveća predstava u njihovoj bijednoj provincijskoj karijeri, a ja često imam osjećaj da su se svi iz tužiteljstva koji uopće mogu hodati, govoriti, biti u jeftinome odijelu, i nositi novu aktovku, natisnuli oko tog stola da osiguraju pravdu.

Sudski se redar dere, ja ustajem, sudac Kaufman ulazi, pa svi sjedamo. Gardy odbija ustati u čast našeg velikog suca. U početku je to časnog suca užasno ljutilo. Prvog dana suđenja -- sada mi se čini kao da je to bilo prije više mjeseci -- ljutito mi je rekao: »Gospodine Rudd, hoćete li, molim vas, zamoliti svog klijenta da ustane?«

Poslušao sam ga, a Gardy je odbio ustati. Sucu je zbog toga bilo neugodno i o tome smo kasnije razgovarali u njegovim odajama. Zaprijetio je da će kazniti mojeg klijenta za nepoštivanje suda

i tijekom suđenja ga cijeli dan držati u zatvoru. Ja sam ga u toj namjeri pokušao potaknuti, ali sam natuknuo i da će se takva pretjerana reakcija često spominjati i u žalbenome postupku.

Gardy je mudro primijetio: »Što mi mogu učiniti a da već nisu pokušali?« I stoga sudac Kaufman svako jutro otvara postupak dugotrajnim i zloradim pogledom u smjeru mogeg klijenta, koji obično pognuto sjedi na svojoj stolici, gdje ili kopa nos ili kima zatvorenih očiju. Nemoguće je odrediti kojega od nas dvojice, odvjetnika ili klijenta, Kaufman više prezire. Kao i ostatak Mila, on je već dugo uvjeren u to da je Gardy kriv. Kao i svi ostali u ovoj sudnici, mene mrzi i prezire od prvoga dana.

Nema veze. U ovome poslu čovjek rijetko ima saveznike, a vrlo brzo stječe neprijatelje.

Budući da ga dogodine očekuje reizbor, baš kao i Huvera, Kaufman namješta lažni političarski osmijeh i svima želi dobrodošlicu u svojoj sudnici, očekujući još jedan zanimljiv dan u traganju za istinom. Na temelju proračuna koji sam izveo jedan dan u vrijeme objeda, kad je sudnica bila prazna, iza mene sjedi oko 310 ljudi. Osim Gardyjeve majke i sestre, svi se gorljivo zalažu za osudu i brzo smaknuće. To se očekuje od suca Kaufmana. A taj sudac dosada je dopustio baš sve oblike lažnog svjedočenja koje je ponudilo državno tužiteljstvo. U pojedinim trenucima čini se kao da se boji da bi mogao izgubiti glas-dva prihvati li neki moj prigovor.

Nakon što su se svi smjestili, u dvoranu ulazi porota. U taj skućeni prostor natiskuje se četrnaestero ljudi — odabranih dvanaestero plus dvije zamjene za slučaj da se netko razboli ili u nečemu pogriješi. Porotnici nisu u izolaciji (iako sam ja to zatražio), pa navečer smiju otići kući i za večerom pljuvati po Gardyju i meni. Svaki dan kasno poslijepodne sudac ih upozorava da ne smiju ni pisnuti o slučaju, no čovjek gotovo kao da ih čuje kako blebeću još dok se automobilom udaljavaju od zgrade suda. Oni su već donijeli odluku. Kad bi sada glasali, prije nego što predstavimo ijednog svjedoka obrane, proglasili bi ga krivim i zatražili smaknuće. Potom bi se kući vratili kao pravi junaci i do kraja života ne bi prestali pričati o tom suđenju. Kad Gardyja pogube smrtonosnom injekcijom,

silno će se ponositi svojom presudnom ulogom u zadovoljavanju pravde. U Milu će steći uzvišen položaj. Svi će im čestitati, zaustavljati ih na ulici, prepoznavati u crkvi.

I dalje krajnje sladunjav, Kaufman i njima želi dobrodošlicu, zahvaljuje im na obavljanju građanske dužnosti, smrtno ozbiljan pita je li tko s njima pokušao stupiti u kontakt kako bi nad njima stekao određeni utjecaj. To obično izaziva pokoji pogled upućen u mojem smjeru, kao da za to nekako imam i vremena i energije i kao da sam dovoljno glup da se noću povlačim ulicama Mila, uhodim i gnjavim te iste porotnike kako bih ih 1) podmitio, 2) zastrašio ili ih 3) preklinjao. Sada je već praktički svima jasno i neporecivo da sam ja jedini pokvarenjak u dvorani, unatoč pravoj lavini grijeha suprotne strane.

A prava je istina da bih, kad bih imao dovoljno novca, vremena i osoblja, doista podmitio i/ili zastrašio baš sve porotnike redom. Kada Država, s tim svojim neograničenim sredstvima i mogućnostima, pokrene lažni postupak i vara na svakom koraku, onda je varanje legitimno. Jednostavno nema ravnopravnog nadmetanja. Nema pravednosti. Odvjetniku koji se bori da spasi nedužnog klijenta od časnih alternativa preostaje jedino da vara s obranom.

Međutim, ako odvjetnika obrane uhvate da vara, sud će ga nagaziti sankcijama, Državna odvjetnička komora oštro će ga ukoriti, možda čak pokrenuti i kazneni postupak. Ako tužitelja uhvate u varanju, njega će ili ponovno izabrati ili ga promaknuti u suca. Naš sustav nikad ne traži odgovornost lošeg tužitelja.

Porotnici časnog suca uvjeravaju da je sve u redu. »Gospodine Huver«, govori on silno ozbiljno i svečano, »molim da pozovete sljedećeg svjedoka.« Sljedeći svjedok Državnog tužiteljstva neki je fundamentalistički propovjednik koji je nekadašnji Chryslerov salon automobila pretvorio u Hram svjetske žetve i onamo privlači mase koje pohode njegove molitvene maratone. Jednom sam ga gledao na nekoj lokalnoj kablovskoj postaji. Jednom je dovoljno. Ovdje se proslavio tvrdnjom da se s Gardyjem suočio usred jedne kasnonoćne službe namijenjene mladima. Prema njegovoj priči,

Gardy je bio u nekoj majici kratkih rukava sa slikom nekih heavy-metalaca, te je prenosio neku neodređenu sotonsku poruku, a ta majica omogućavala je Sotoni da se ubaci u bogoslužje. Duhovno ratovanje lebdjelo je u zraku i Bog je bio vrlo nezadovoljan. Zahvaljujući božanskome usmjeravanju, svećenik je napokon locirao izvor zla među okupljenima, te je prekinuo glazbu, bijesno prišao mjestu na kojem je sjedio Gardy i izbacio ga iz crkve.

Gardy kaže da nikada nije ni prišao toj crkvi. Osim toga, Gardy tvrdi da u svojih osamnaest godina života nikada nije bio *niti u jednoj* crkvi. To potvrđuje i njegova majka. Kao što kažu ovdje u provinciji, Gardyjeva je obitelj izrazito »necrkvena«.

Krajnje je nejasno zašto se to dopušta kao iskaz u slučaju u kojem se okrivljeniku sudi za ubojstvo i za koji je predviđena smrtna kazna. To je apsurdno i graniči s krajnjom glupošću. Pod pretpostavkom da Gardyja osude, sve to za oko dvije godine razmatrat će nepristrani prizivni sud udaljen tri stotine kilometara. A ti suci, tek neznatno inteligentniji od Kaufmana, iako je i mali pomak na tom području napredak, s negodovanjem će gledati na tu propovjedničku seljačinu koja govori izmišljenu priču o sukobu koji se navodno odigrao trinaestak mjeseci prije onih ubojstava.

Ja ulažem prigovor. Prigovor se odbija. Ja ljutito ulažem prigovor. Sudac ga ljutito odbija.

No Huver očajnički želi da Sotona bude sastavni dio njegove teorije. Sudac Kaufman otvorio je vrata još prije nekoliko dana i sve je sada dobrodošlo. Međutim, uz tresak će ih zatvoriti čim ja počnem pozivati svjedoke. Moći ćemo se smatrati sretnima uspijemo li u zapisnik ubaciti i stotinu riječi.

Propovjednik duguje porez u jednoj drugoj saveznoj državi. Ne zna da sam ja doznao za to, pa ćemo se malo zabavljati prilikom unakrsnog ispitivanja. Iako to neće biti osobito važno. Neće značiti baš ništa. Porota je donijela odluku. Gardy je čudovište koje treba završiti u paklu. Njihova je dužnost ubrzati to njegovo putovanje.

On se sada naginje dovoljno dugo da kaže: »Gospodine Rudd, kunem vam se da nikada u životu nisam bio u crkvi.«

Ja kimam i smiješim se, jer više od toga ne mogu. Branitelji ne može uvijek vjerovati klijentu, no kad mi Gardy kaže da nikada nije bio u crkvi, ja mu vjerujem.

Propovjednik je razdražljiv i ja to koristim. Spominjanjem neplaćenog poreza jako ga iritiram, a nakon što se jednom razljutio, više se ne može smiriti. Uvlačim ga u rasprave o nepogrešivosti Svetog pisma, o Svetome trojstvu, smaku svijeta, glosolaliji¹, igranju sa zmijama, ispijanju otrova, te raširenosti sotonističkih kultova na području Mila. Huver dovikuje prigovore, a Kaufman ih dopušta. U jednome trenutku propovjednik, sav pobožan i već zajapuren u licu, zatvara oči i diže obje ruke. Ja instinktivno zastajem kao ukopan i gledam prema stropu, kao da odande očekujem pravu munju. Kasnije me naziva ateistom i kaže da ću završiti u paklu.

»Vi, znači, imate ovlasti da ljude šaljete u pakao?« uzvraćam žestoko.

»Bog mi govori da ćete završiti u paklu.«

»Onda ga prebacite na zvučnik, pa da ga svi čujemo.«

Dvoje porotnika na to se čak i smijulji. Kaufmanu je dosta. Kratko udara batićem i objavljuje početak podnevne stanke. Cijelo prijepodne uludo smo utrošili na tog malog licemjernog gada i njegovu lažno svjedočenje, no nipošto nije riječ o prvome stanovniku gradića koji se na silu ugurao na suđenje. Cijeli je gradić prepun ljudi koji žele postati junacima.

4.

Objed je uvijek pravi užitak. Budući da nije sigurno napustiti zgradu suda, pa čak ni samu sudnicu, Gardy i ja jedemo sendvič, sami za stolom za optuženike. Isti gotovi obrok dostavlja se i porotnicima. Donesu šesnaest zapakiranih sendviča, pomiješaju ih, nasumično izvuku dva za nas, a ostale odnesu porotnicima u njihovu prostoriju. To je bila moja zamisao, jer mi baš ne bi bilo drago da me netko otruje. Gardy ni u što ne sumnja, on je samo gladan.

¹ Vjerski zanos s ubrzanim izgovaranjem posve nerazumljivih riječi i glasova — *prev.*

Kaže da je hrana u zatvoru očekivana i da ne vjeruje čuvarima. Ondje ne jede ništa, a budući da živi samo od ovih objeda, upitao sam suca Kaufmana bi li Okrug možda mogao udvostručiti porciju i mladiću dati dva sendviča s piletinom nalik na gumu, uz još malo čipsa i još jedan krastavac. Drugim riječima, dvije umjesto jedne porcije. Zahtjev je odbijen.

Gardy stoga dobiva i pola mojeg sendviča i cijeli moj krastavac ukiseljen s koprom. Da ne umirem od gladi, dao bih mu cijelu kutiju s tim sranjima.

Partner tijekom dana dolazi i odlazi. Boji se ostaviti naš kombi na jednome mjestu, jer postoje veliki izgledi za to da nam netko probuši gume ili razbije prozore. Usto ima i neke druge obaveze, a jedna su od njih i povremeni susreti s Biskupom.

U tim slučajevima u kojima me pozivaju na bojišnicu, u nekakav maleni gradić koji je već zbio redove i spreman je ubiti nekoga od sugrađana zbog nekakvog odvratnog zločina, treba mi nešto vremena da pronađem osobu za kontakt. Ta je osoba za kontakt uvijek neki drugi odvjetnik, iz grada, koji također brani kriminalce i iz tjedna u tjedan sukobljava se s policijom i tužiteljima. Ta se osoba nakon nekog vremena ipak javlja i pomaže, diskretno, jer se boji da će je prokazati kao izdajicu. Zna istinu, ili barem nešto blisko istini. Poznaje igrače, zlikovce, loše glumce i ponekoga dobrog. Budući da mu preživljavanje ovisi o slaganju s murjacima, sudskim dužnosnicima i pomoćnicima državnog tužitelja, dobro poznaje sustav.

U Gardyjevu slučaju, moje je »duboko grlo« Jimmy Bressup. Zovemo ga Biskup. Nikada ga nisam ni vidio. Pomaže nam preko Partnera, a njih dvojica nalaze se na neobičnim mjestima. Partner kaže da mu je oko šezdeset godina, da ima dugačku, prorijeđenu kosu, da se loše odijeva, ima dug i opak jezik, da je vrlo svadljiv i slab na alkohol. »Starija verzija mene?« pitam. »Pa ne baš posve«, glasi mudar odgovor. Unatoč tome što je glasan i blebetav, Biskup se boji previše približiti Gardyjevim odvjetnicima.

Biskup kaže da Huver i njegova ekipa sad već znaju da su na sud doveli pogrešnog tipa, ali i da su u to već uložili previše da bi

sada stali i priznali pogreške. Kaže da se još od prvoga dana šapuće o pravome ubojici.

5.

Petak je i svi su u sudnici iscrpljeni. Ja sat vremena rešetam neko prištavo i priglupo derište koje tvrdi da je bilo na istoj misi na kojoj je Gardy zazivao demone i sve poremetio. Iskreno, već sam viđao najgora izmišljena svjedočenja, ali još nikada nisam vidio nešto tako loše kao ovo. Osim što je posve lažno, ovo je svjedočenje i posve irelevantno. Niti jedan drugi tužitelj s time uopće ne bi gubio vrijeme. Niti jedan drugi sudac uopće ne bi dopustio da se iznese pred sudom. Kaufman napokon objavljuje da se suđenje nastavlja u ponedjeljak ujutro.

Gardy i ja nalazimo se u sobi za pritvor, gdje on ponovno navlači zatvorski kombinezon, a ja nižem banalne gluposti i želim mu ugodan vikend. Dajem mu deset dolara za automate s hranom i napicima. Kaže da će mu majka sutra donijeti kekse s limunom, koje najviše voli. Čuvari ih ponekad puste, a ponekad zadrže za sebe. Nikad se ne zna. Čuvari u prosjeku imaju preko stotinu trideset kilograma, pa pretpostavljam da im trebaju i ukradene kalorije. Kažem Gardyju da se preko vikenda otušira i opere kosu.

On kaže: »Gospodine Rudd, ako dođem do britvice, više me nema.« Kažiprstom pokazuje kako bi razrezao žile na ručnome zglobu.

»Ne govori tako, Gardy.« To je već spominjao i u tome je posve ozbiljan. Taj mali nema radi čega živjeti, a dovoljno je pametan da zna što slijedi. Dobijesa, pa to bi sad vidio i slijepac. Rukujemo se i ja se žurno spuštam stražnjim stubištem. Partner i šerifovi pomoćnici čekaju me kod stražnjeg izlaza i uvode u naše vozilo. Još jedan izlazak bez incidenta.

Čim smo izišli iz Mila, glava mi počinje padati i ubrzo već spavam. Deset minuta kasnije vibrira mi telefon i ja se javljam. Za jednim državnim policajcem vraćamo se u motel, gdje uzimamo prtljagu i odjavljujemo se. Ubrzo smo posve sami i vraćamo se u Grad.

»Jesi se susreo s Biskupom?« pitam Partnera.

»O, da. Petak je, a čini mi se da petkom počinje piti oko podneva. Ali samo pivo, istaknuo je odmah. Stoga sam uzeo šest limenka, pa smo se malo vozili uokolo. Ono je prava rupa, na isto-ku, neposredno iza granice grada. Kaže da Peeley dolazi redovito.«

»Znači da si već popio par piva? Trebam li ja onda voziti?«

»Samo jedno, šefe. Pijuckao sam ga dok se nije ugrijalo. S druge strane, Biskup je pio hladno. Popio je tri komada.«

»I tom tipu vjerujemo?«

»Ja samo radim svoj posao. S jedne strane, vjerodostojan je jer ovdje živi cijeli život i sve poznaje. S druge, toliko sere da bi čovjek najradije odbacio sve što kaže.«

»Vidjet ćemo.« Sklapam oči i pokušavam drijemati. Spavati je inače gotovo nemoguće usred velikog suđenja za ubojstvo, pa sam odavno naučio uhvatiti barem malo sna kad god je moguće. Deset minuta ukrao sam na tvrdoj klupi u praznoj sudnici za vrijeme podnevne stanke, baš kao što sam u tri ujutro hodao amo-tamo u nekoj otrcanoj sobi u motelu. Često potonem u san usred rečenice dok Partner vozi, a motor kombija jednolično bruji.

U jednome trenutku, dok se vraćamo u svoju inačicu civilizacije, posve tonem u san.

6.

Treći je petak u mjesecu, pa imam stalni termin za izlazak, ako se dva pića uopće mogu tako nazvati. Susret je zapravo sličniji odlasku zubaru na vađenje živca. Prava je istina da ta žena zapravo ne bi izišla sa mnom ni pod prijetnjom pištoljem, a takvi su osjećaji obostrani. No, veže nas prošlost. U jednome drugom životu upoznali smo se u tom istom baru, u istome separeu u kojem smo prvi put i zajedno jeli. Nostalgija s time nema baš nikakve veze. Riječ je isključivo o praktičnosti. Riječ je o jednome baru za poslovnu klijentelu u središtu grada, dijelu velikoga lanca, no atmosfera uopće nije loša, a petkom navečer ondje je vrlo živahno.